

(+715) звернень, депутатськими фракціями (групами) – 1,5 тис. (+281) звернень громадян [7].

Згадаємо і про такі значні новели адміністративного законодавства, як запровадження електронних петицій, які були внесені Законом України від 02.07.2015 р. № 577-VIII. ВРУ є одним із тих суб'єктів, до яких, відповідно до ст. 23-1 «Електронна петиція, порядок її подання та розгляду» Закону України «Про звернення громадян» нині можуть звернутись громадяни (серед інших адресатів такої петиції в Законі зазначені Президент України, КМУ,

органи місцевого самоврядування). Все вказане свідчить про позитивні трансформації у нормотворенні стосовно забезпечення реалізації та захисту прав громадян.

Отже, відзначаючи значні позитивні трансформації у нормативному врегулюванні питань забезпечення реалізації та захисту прав громадян, слід констатувати, що вказаний напрямок залишається актуальним через прогалини та поки що недосконале врегулювання цих питань, які, здебільшого, пов'язані із питаннями «відкритості» публічної влади для громадськості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право : навчальний посібник / Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко ; за заг. ред. Р. С. Мельника. – К. : Ваіте, 2014. – 376 с.
2. Кодекс адміністративного судочинства : Закон від 06.07.2005 р. №2747-IV (із змінами) / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – ст. 446.
3. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 р. №2790-XII (із змінами) / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3. – ст. 17.
4. Гройсман В. На офіційному веб-сайті Парламенту відсьогодні оприлюднюватимуться всі депутатські запити // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/news/Top-novyna/117394.html>.
5. У Верховній Раді України відбувся експертний «круглий стіл» на тему: «Відкритість влади через доступ до публічної інформації» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/news/Novyny/117431.html>.
6. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – ст. 99.
7. Зростає кількість звернень громадян до Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/news/Novyny/117385.html>.
8. Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції : Закон України від 02.07.2015 р. № 577-VIII / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 35. – ст. 341.

ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ ЯК ПІДСТАВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

LEGAL FACTS AS THE BASIS OF ADMINISTRATIVE LIABILITY

Гордєєв В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правосуддя

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Соціально-політичні зміни в українському суспільстві, нові пріоритети державотворення спонукають до реформування чинного законодавства, удосконалення правовідносин. Особливий інтерес із цього приводу викликають теоретичні та прикладні розробки в сфері адміністративної відповідальності. Фактичною підставою для настання адміністративної відповідальності виступає адміністративне правопорушення (проступок) як юридичний факт.

Дослідження адміністративних деліктів як різновиду юридичних фактів ґрунтується, в першу чергу, на аналізі поняття «юридичний факт» з позицій адміністративно-правових відносин. Його здійснили такі вчені, як В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, І.П. Голосніченко, Е.Ф. Демський, Р.А. Калужний, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, А.О. Селіванов та ін.

У більшості випадків вчені визначають юридичні факти як конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують юридичні наслідки, тобто виникнення, зміну чи припинення правовідносин.

В українському словнику-довіднику з адміністративного права зазначено, що юридичні факти це 1) передбачені законом обставини, які є підставою для виникнення, зміни або припинення правовідносин; 2) конкретні життєві обставини, що приводять норму права в дію утворюючи, змінюючи чи припиняючи певні правовідносини [1, 165].

С.Т. Гончарук в навчальному посібнику «Адміністративний процес» зазначає, що юридичними фактами, що породжують адміністративно-процесуальні відносини, виступають відповідні матеріальні правовідносини, що їх детермінують. Змінюються і припиняються процесуальні відносини у зв'язку з певними діями чи подіями, які від-

буваються в ході адміністративного процесу і також виступають як юридичні факти [2, 32].

Е.Ф. Демський в навчальному посібнику «Адміністративне процесуальне право України» зазначає, що юридичні факти – це певні обставини, закріплені в процесуальних нормах, на підставі яких виникають, змінюються чи припиняються адміністративні процесуальні відносини [3, с. 73].

Вважаємо, що юридичні факти – це конкретні життєві обставини у формі дії чи події, з якими норми права пов'язують юридичні наслідки, тобто виникнення, зміну чи припинення правовідносин, набуття певних прав і обов'язків.

Процесуальні юридичні факти забезпечують процесуальну діяльність учасників процесу, динамізм процесуальних відносин внаслідок послідовного вчинення процесуальних дій його суб'єктами, дотримання процесуальної форми у справах.

Багато юридичних фактів мають матеріально-процесуальний характер. Інакше кажучи, вони мають правовстановлюючий характер і у сфері процесуальних, і у сфері матеріальних правовідносин. Подібне положення зайвий раз відображає діалектику взаємозв'язку матеріальних і процесуальних галузей права. Вона проявляється через багато категорій, у тому числі і через юридичні факти в адміністративній відповідальності.

Головною функцією юридичних фактів є забезпечення виникнення, зміни, припинення правових відносин. Але для досягнення правових наслідків частіше за все недостатньо наявності одного юридичного факту. Потрібний вже не один, а декілька взаємозалежних

юридичних фактів. Така сукупність юридичних фактів традиційно іменується фактичним складом. Наприклад, для набуття права на керування транспортним засобом необхідна наявність таких юридичних фактів: настання відповідного віку, відсутність медичних протипоказань, підготовка у відповідному навчальному закладі, одержання посвідчення.

У книзі «Питання теорії права» за редакцією О.С. Юффе і М.Д. Шаргородського фактичний склад визначений як «сукупність юридичних фактів, настання яких необхідне для виникнення передбачених правових наслідків» [4, с. 253].

С.С. Алексєєв у підручнику «Теорія держави і права» дає наступне визначення фактичному складу – «фактичний склад є сукупність двох або декількох юридичних фактів, які необхідні для настання юридичних наслідків» [5, с. 278].

Вважаємо, що фактичний склад – це сукупність юридичних фактів та інших елементів фактичного складу, необхідних і достатніх для настання передбачених законом юридичних наслідків.

У фактичному складі юридичні факти можуть перебувати у різному взаємозв'язку між собою.

Так, існують випадки, коли для настання правових наслідків необхідно одночасне існування всіх елементів фактичного складу, незалежно від порядку їх накопичення.

Наступний – більш складний спосіб зв'язку елементів складу. Для виникнення правового наслідку юридичні факти повинні не тільки одночасно існувати, а й обов'язково витримати певний порядок накопичення в складі.

Інший – це такий спосіб зв'язку елементів у складі, коли з двох або декількох зазначених у нормі юридичних фактів для настання правових наслідків достатньо появи одного. Юридичні факти в даному випадку пов'язані альтернативно.

У теорії та на практиці фактичні склади досить часто путають зі складними юридичними фактами. Іноді у праві відображаються суспільні відносини через призму переплетіння елементів об'єктивного та суб'єктивного, закономірного та випадкового тощо. Тому у якості юридичних фактів виступають не тільки прості фрагменти соціальної дійсності, але і складні. Як наслідок – у правовому регулюванні з'являються складні юридичні факти – фактичні обставини, що складаються з кількох юридично значущих ознак. Наприклад, факт дієздатності (недієздатності) громадянина містить у собі як суб'єктивний елемент – «здатність громадянина завдяки своїм діям отримувати і здійснювати цивільні права, створювати для себе цивільні обов'язки і виконувати їх», так і об'єктивний елемент – вік [6, 94-100]. Складними є такі юридичні факти, що складаються з декількох елементів, які не є самостійними юридичними фактами. Складні юридичні факти зумовлені складною структурою, різноманіттям явищ суспільного життя, вони охоплюють правовими нормами багатоманітні соціальні явища та ситуації.

Складним юридичним фактом є також кримінальне правопорушення, що містять чотири елементи: суб'єкт (особа, яка вчинила злочин), об'єкт (охоронювані законом суспільні відносини), об'єктивну сторону (протиправні діяння), суб'єктивну сторону (мотиви, цілі, вина). У даному випадку злочин є одним складним юридичним фактом, а не сукупністю чотирьох окремих юридичних фактів (тобто елементів юридичного факту – це його ознаки, а не самостійні факти).

Як уже зазначалося, фактичні склади слід відрізнити від утворень іншого характеру – складних юридичних фактів. Головна їх відмінність полягає в тому, що фактичний склад – це система юридичних фактів, а складний юридичний факт – система ознак одного факту [7, 313].

Прикладом складного юридичного факту є адміністративний делікт [8, 51-77]. У будь-якій поведінці, у тому числі й протиправній (правопорушенні), виділяють чотири чинники, які її утворюють: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону. У зв'язку з цим і склад проступку конструюють як сукупність чотирьох аналогічних елементів.

Отже, структуру складу адміністративного правопорушення становлять: 1) об'єкт складу адміністративного правопорушення (суспільні відносини, на які спрямоване посягання); 2) об'єктивна сторона складу адміністративного правопорушення (зовнішній прояв суспільно-небезпечного посягання); 3) суб'єкт складу адміністративного правопорушення (осудна особа, яка досягла певного віку і вчинила описаний у законі склад адміністративного проступку); 4) суб'єктивна сторона складу адміністративного правопорушення (це сукупність ознак, які характеризують психічне ставлення суб'єкта до вчиненого діяння та його наслідків) [9, 5].

Фактичний склад відрізняється від складного юридичного факту тим, що він складається з різних юридичних фактів. Якщо складний юридичний факт – це багатоаспектне (одне ціле) явище, то фактичний склад – це сукупність різних явищ. Для фактичного складу необхідна не тільки наявність усіх елементів юридичних фактів, але й, інколи, певне послідовне накопичення, порядок його елементів. Наприклад, факт визнання підприємства банкрутом настає не тоді, коли підприємство не задовольнило вимоги своїх кредиторів, а тільки після проходження певної процедури і визнання банкрутом у суді [10, 347].

Отже, головна відмінність фактичного складу від складного юридичного факту полягає в тому, що склад – це система юридичних фактів, а складний юридичний факт – система ознак факту.

Варто зазначити, що адміністративний проступок як юридичний факт може розглядатися з онтологічної і гносеологічної точок зору. Як явище онтологічного порядку юридичний факт не може розцінюватись як адміністративний проступок. У даному випадку він позбавлений суб'єктивних компонентів, які є необхідною складовою системного аналізу (кваліфікації) об'єктивної події матеріального світу.

Як явище гносеологічного порядку юридичний факт (а в нашому випадку це адміністративний делікт), не є проста подія чи явище, або фрагмент дійсності, а такі події, явища, процеси, і взагалі будь-які сторони об'єктивного світу, що ввійшли в сферу пізнавальної діяльності людини, зробилися об'єктом його наукового інтересу і виявилися зафіксованими за допомогою спостереження чи експерименту [11, 110-111] і тільки в даному випадку він виступає підставою притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Таким чином, події, внаслідок яких виникає необхідність захищати і відновлювати суб'єктивні права і суспільні інтереси, онтологічні і об'єктивні за своєю суттю. Адміністративні проступки, що посягають на ці права і інтереси, містять низку суб'єктивних компонентів і є гносеологічними категоріями [12, 19].

Отже, юридичні факти – це конкретні життєві обставини у формі дії чи події, з якими норми права пов'язують юридичні наслідки, тобто виникнення, зміну чи припинення правовідносин, набуття певних прав і обов'язків. Фактичний склад – це сукупність юридичних фактів та інших елементів фактичного складу процесу, необхідних і достатніх для настання передбачених законом юридичних наслідків. Фактичні склади слід відрізнити від утворень іншого характеру – складних юридичних фактів – адміністративних деліктів. Головна їх відмінність полягає в тому, що фактичний склад – це система юридичних фактів, а складний юридичний факт – система ознак одного факту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право України: Словник-довідник / В. К. Шкарупа, Ю. А. Ведерніков, В. П. Підчійбій. – Дніпропетровськ, 2001. – 196 с.
2. Гончарук С.Т. Адміністративний процес : навч. посібн. / С. Т. Гончарук. – К. : НАУ, 2012. – 184 с.
3. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. / Е.Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
4. Иоффе О.С. Вопросы теории права / Иоффе О.С., Шаргородский М.Д. – М. : Госюриздат, 1961. – 381 с.
5. Теория государства и права. Учебник / Алексеев С.С., Васков П.Т., Дюрягин И.Я., Исаков В.Б., и др.; Под ред.: Алексеев С.С. – М.: Юрид. лит., 1985. – 480 с.
6. Чувакова Г. М. Дефектність фактичних складів : Дис. д-ра. юрид.наук. : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави та права; історія політичних і правових учень» / Ганна Михайлівна Чувакова – Одеса. – 2004. – 181 с.
7. Крестовська Н. М. Теорія держави і права : елементарний курс. Видання друге / Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 432 с.
8. Коломоєць Т.О. Вступ до навчального курсу «Адміністративне право України» : навч. лекція / Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков. – К. : Ін. Юре, 2014. – 240 с.
9. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний процес : Начальний посібник / В. К. Колпаков, В. В. Гордєєв. – Х. : Харків Юридичний, 2012. – 228 с.
10. Загальна теорія держави і права : [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / [М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.]; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2002. – 432 с.
11. Штофф В. А. Введение в методологию научного познания. Учебное пособие. – Л.: Изд. Ленинград. ун-та, 1972. – 191 с.
12. Колпаков В. К. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності : монографія / [Колпаков В. К., Гордєєв В. В., Сопілко І. М. та ін.]. – Х. : Харків юридичний, 2011. – 416 с.

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

CONCEPT OF ADMINISTRATIVE LAW TRAINING

Гуржій А.В.,

к.ю.н., доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права

Київський національний торговельно-економічний університет

З'ясування сутності адміністративно-правової кваліфікації є однією з найбільш значущих проблем, які на сьогодні стоять перед вітчизняною теорією адміністративно-деліктного права. Попри істотну наукову та практичну значущість досі лишається невирішеним комплекс питань, пов'язаних з логіко-юридичною природою адміністративно-деліктної кваліфікації, її місцем у правозастосовному процесі, її співвідношенням із суміжними явищами правової дійсності.

Лише окремі вчені-адміністративісти (Г.К. Голубєва, Т.О. Гуржій, В.К. Колпаков, О.І. Остапенко) у своїх наукових доробках робили спроби дослідити поняття кваліфікації крізь призму інституту адміністративно-деліктного права [1; 2; 3; 4]. Проте і вони розглядають адміністративно-деліктну кваліфікацію лише у якості одного зі своїх конкретних проявів – кваліфікації адміністративного проступку. Водночас, поза увагою дослідників залишаються такі важливі аспекти даного виду юридичної кваліфікації, як кваліфікація, результатом якої є висновок про відсутність у діянні ознак адміністративного правопорушення, чи кваліфікація формально забороненого адміністративним законодавством діяння, в ході якої були встановлені обставини, що унеможливають його визнання адміністративним проступком.

А між тим, усі подібні прояви кваліфікації є формами кваліфікації офіційної, кваліфікації адміністративно-правової. Адже у їх процесі оцінюється діяння, яке має, принаймні, зовнішню подібність із адміністративним проступком; кінцевий висновок робиться на підставі порівняння фактичних ознак вчиненого діяння та ознак проступку, передбачених нормами адміністративно-деліктного законодавства; в усіх випадках юридична оцінка відбувається у процесі правозастосовчої діяльності. Іншими словами, тут мають місце всі ключові ознаки кваліфікації, як феномену адміністративно-деліктного права.

З нашої точки зору, ортодоксальний підхід до розуміння адміністративно-правової кваліфікації, фактично – її ототожнення з кваліфікацією адміністративного проступку, потребує серйозного переосмислення. Кваліфікація ад-

міністративного проступку, як і будь-яке загальне поняття, не може мислитися поза множиною своїх конкретних проявів. Аналогічно, і сама кваліфікація адміністративного проступку є лише окремим випадком адміністративно-правової кваліфікації певним рівнем її конкретизації.

У даному аспекті не зовсім вірною видається популярна в кримінально-правовій теорії позиція, згідно якої поняття «правова кваліфікація», «кримінально-правова кваліфікація» та «кваліфікація злочину» співвідносяться як «загальне», «особливе» та «одиничне» [5, с. 117]. Уява про кваліфікацію злочину, як про окремий випадок кримінально-правової кваліфікації, зовсім не означає віднесення її до категорії одиничного. Кваліфікація злочину є поняттям універсальним, пристосованим до кваліфікації будь-якого конкретного злочину, індивідуального у комбінації своїх фактичних ознак, а отже – певним узагальнюючим класом – логічною категорією «особливого». У рівній мірі сказане можемо віднести і до кваліфікації адміністративного проступку, яка також репрезентує «проміжну ланку» між загальним та одиничними проявами адміністративно-правової кваліфікації.

Таким чином, встановлення змісту та обсягу поняття «адміністративно-правова кваліфікація» є вихідним пунктом для наукового дослідження окремих її видів, зокрема кваліфікації адміністративного проступку. Відповідно до теорії формальної логіки, найбільш зручним та дієвим способом формулювання правильної дефініції будь-якого поняття є його визначення через рід та видову відмінність. Не є винятком з цього правила і поняття адміністративно-правової кваліфікації. Дефінієнс (змістовна частина поняття) кожного визначення містить у собі два типи ознак:

– ознаки, які підводять дифінієндум (частину поняття, що містить у собі ім'я (назву) поняття) під більш широке родове поняття;

– ознаки, котрі містять вказівку на особливість класу об'єктів, який визначається при зіставленні його з іншими підмножинами цього ж роду.

Виходячи з цього, при побудові дефініції поняття адміністративно-правової кваліфікації варто здійснити наступні логічні операції: